



Hagfors kommuns skolbiblioteksplan

2024-2028

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
Skolbiblioteken i Hagfors kommun	4
2. Skolbibliotekets syfte och uppdrag	4
Beståndet som resurs	5
Utveckling av beståndet	5
Lokalerna som resurs	6
Personalen som resurs	6
Personalens kompetensutveckling	6
3. Skolbibliotekets arbetsområden	7
Läsfrämjande	7
Medie- och informationskunnighet	8
4. Ansvarsområden	9
Handlingsplan	10

1. Inledning

*[E]tt skolbibliotek ska vara en "gemensam och ordnad resurs med ett utbud av digitala och analoga medier som ska präglas av allsidighet och kvalitet och som ställs till elevernas och lärarnas förfogande". Syftet med skolbibliotek ska...vara att "främja elevernas läsande och medie- och informationskunnighet."*¹

Dagens digitala och globala samhälle ställer krav på alla medborgare rörande digital kunnighet och förmågan att hantera information i stora mängder och av olika art. Detta kräver också god läskunnighet. Skolbiblioteken har specialkompetens inom både medie- och informationskunnighet och läsfrämjande, vilket gör dem till en naturlig resurs för skolan i arbetet med detta. Enligt Skollagen (2010:800), samt Bibliotekslagen (2013:801) ska alla elever i grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan ha tillgång till skolbibliotek.²

Enligt läroplanen (Lgr 22) ska "skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens".³ För gymnasiet gäller dessutom att eleverna ska kunna använda bibliotek och de resurser som finns där samt att "utbildningen utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, ges handledning och får tillgång till och förutsättningar att använda [...] lärverktyg för en tidsenlig utbildning, bl.a. skolbibliotek och digitala verktyg".⁴

FN:s konvention om barns rättigheter (artikel 1-42) är lag i Sverige (Lag 2018:1197). Det innebär att barns rättigheter har samma status som andra lagar i Sverige. Lagen gäller även för skolor, och därmed också skolbiblioteks, verksamheter. Barnrättskonventionen fastslår att konventionsstaterna ska se till att barn har tillgång till information via massmedier och att de ska uppmuntra att barnböcker trycks och sprids. Det uttrycks också tydligt att konventionsstaterna ska arbeta för att även barn med fysisk och/eller psykisk funktionsnedsättning ska beredas möjlighet att vara aktiva i samhället. Barnkonventionen innebär också att barnen har rätt till utbildning och utveckling inom många olika områden, och därtill har barnen rätt att delta i kulturella och konstnärliga uttryck, och staten ska tillhandahålla verksamheter för detta för rekreation och fritidsaktiviteter⁵. Därutöver uttrycker artikel 13.1 följande:

Barnet ska ha rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att oberoende av territoriella gränser söka, ta emot och sprida information och

¹ Skolbiblioteksutredningen, SOU 2021:3, s.346.

² Skollag (2010:800) 35 och 36 §, och Bibliotekslag (2013:801) 10 §.

³ Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr22, 2.8; Läroplan för gymnasieskolan, Gy11, 2.6.

⁴ Läroplan för gymnasieskolan, Gy11, 2.1 & 2.6.

⁵ Konventionen om barns rättigheter, artikel 17; 17a; 23.1; 28; 29; 31.

tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer.⁶

Lagarna, läroplanen och barnrättskonventionen har alla direkt tillämpning på skolbibliotekets verksamhet. Skolbibliotekets uppdrag är bland annat att lägga grunden för elevernas kunskaper inom informationsanvändning av olika slag, vilket ingår i barnens rättigheter att kunna och ha tillgång till. Skolbibliotekets arbete med läsning bidrar direkt till barnens rätt och möjligheter att vara delaktiga i samhället och delta i kulturlivet.

Skolbiblioteken i Hagfors kommun

I Hagfors kommun finns fyra skolor: Älvstranden bildningscentrum (F-klass till och med gymnasiet) i Hagfors, Kyrkhedens skola (F-9) i Ekshärad, Råda skola (F-6) och Sunnemo skola (F-6). På Älvstranden bildningscentrum och Kyrkhedens skola är skolbiblioteken integrerade med folkbiblioteken. Älvstrandens bildningscentrum är bemannat varje dag, av folkbibliotekets personal och av skolbibliotekets personal. Kyrkhedens bibliotek bemannas av folkbibliotekets personal två eftermiddagar i veckan och av skolbibliotekets personal en dag i veckan. Skolbibliotekets personal arbetar även på Råda skola och Sunnemo skola efter överenskommelse med lärarna.

2. Skolbibliotekets syfte och uppdrag

Skolbibliotekets grundläggande funktion är att bidra till elevernas sammantagna måluppfyllnad samt att rusta dem för ett aktivt samhällsliv. Skolbiblioteket ska vara en aktiv del av skolans undervisning. En viktig del av detta är att arbeta läsfrämjande. En annan del är arbetet med medie- och informationskunnighet, MIK. Skolbiblioteket är också en del av skolans värdegrundsarbete och skolans uppdrag att främja elevernas förståelse för varandra, andra människor, samhället och vår livsmiljö, vilket bidrar till elevernas sammantagna måluppfyllelse. Skolbiblioteket ska även tillhandahålla materiella resurser, både fysiska och digitala, och dess personal ska bidra med aktiviteter och delta i undervisningen för att stödja både elevernas utbildning och utveckling samt bidra till lärarnas fortbildning och fördjupning.

Forskning genomförd under lång tid har visat att skolbibliotek med rätt bemanning och finansiering kan påverka elevernas resultat på ett positivt sätt.⁷ När skolbibliotekspersonal med sin särskilda kompetens och pedagoger med sin lärarkompetensen arbetar

⁶ Konventionen om barnets rättigheter, artikel 13.1; Lag (2018:1197) om FN:s konventioner om mänskliga rättigheter 1 § artikel 13.1.

⁷ IFLA:s riktlinjer för skolbibliotek, s.8.

tillsammans bidrar det till en bred undervisning.⁸ Därigenom erbjuds skolans elever ett bättre stöd,⁹ vilket bidrar till ökad kvalitet och högre likvärdighet i undervisningen.^{10 11}

Beståndet som resurs

Skolbibliotekets bestånd innehåller en mängd informationsresurser i olika format. Där finns tryckta böcker, både skönlitterära och fackböcker, tidskrifter och tidningar. Skolbiblioteket tillhandahåller också digitala resurser, såsom databaser och digitala uppslagsverk samt ljud- och e-böcker.

Skolbibliotekets bestånd är anpassat utifrån elevernas behov och skolans uppdrag, bland annat utifrån elevernas ålder, språklig bakgrund, aktuella intressen och skolans ämnesområden. Beståndet ska innehålla både lokalt, nationellt och internationellt producerat material och det ska spegla den kulturella elevsammansättning som finns på skolorna. Särskild anpassning av beståndet ska göras för dem som inte kan tillgodogöra sig det ordinarie materialet. Skolbibliotekets bestånd är ett komplement till skolans undervisningsmaterial. Beståndet är till för elevernas skolarbete och fritidsläsning, samt för lärarnas fördjupning, ämnesorientering och fortbildning.

Eftersom skolbiblioteken på Älvstranden bildningscentrum och Kyrkhedens skola är integrerade med kommunens folkbibliotek är folkbibliotekets bredare bestånd lättillgängligt även för eleverna och lärarna. Utöver detta är skolbiblioteken, via folkbiblioteken, sammankopplade med alla folkbibliotek i Värmland genom Bibliotek Värmland. Bibliotek Värmland har gemensam katalog och enkel tillgång till alla bibliotekens bestånd. Bibliotekets personal hjälper elever, lärare och övrig skolpersonal att vid behov låna material från andra bibliotek, både regionalt och nationellt.

Beståndet är en viktig del i skolbibliotekets uppgift att tillhandahålla information för fri åsiktsbildning och för kunskapsinhämtning om alla tänkbara ämnen. Skolbibliotekets personal har särskilt ansvar för att motarbeta censur av eller förbud mot vissa medier, oavsett varifrån dessa uppmaningar kommer. Skolbibliotekets personal har också ansvar för att se till att inte vissa medier eller tjänster väljs framför andra på grund av påtryckningar av ideologisk, politisk, religiös eller kommersiell art. Rätten till fri tillgång till information av alla slag, som även skolbiblioteket ska verka för, finns uttryckt i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.¹²

Utveckling av beståndet

Skolbibliotekets bestånd måste hela tiden utvecklas. Det behöver följa med i förändringar av läroplanerna och i samhället. Detta innebär att nya resurser införskaffas löpande, och

⁸ Schedvin, 2020, s.23.

⁹ PIRLS 2021, s.65.

¹⁰ Skolbiblioteksutredningen, SOU 2021:3, s.342.

¹¹ För exempel på studerade fall i Sverige där skolbibliotekets och lärarnas samarbete kring läsning och källkritik har förbättrat elevernas skolresultat, se Schultz Nybacka, P. (2019). *Värdet av skolbibliotek. En verksamhet för hållbar utbildning och bildning*.

¹² Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna.

att inaktuella resurser tas bort. Detta gäller såväl tryckta som digitala informationsmedier och böcker. Skolbibliotekets personal och lärarna samarbetar kring beståndsutvecklingen. Lärarnas kunskaper om undervisningsämnenas utveckling och elevernas intressen är viktiga för att beståndet ska utvecklas i rätt riktning.

Lokalerna som resurs

Skolbibliotekets lokaler är en resurs för både elever och lärare på flera sätt. Här finns förstås skolbibliotekets materiella resurser, men det är även en plats för studier och lärande. Skolbiblioteket är en trygg och lugn läsplats, och samtidigt en lokal med möjlighet till aktiviteter. Här kan klasser ha lektioner med skolbibliotekspersonalen samt arbeta självständigt. Hit kan eleverna komma under lektionstid för att leta information. Då möter de kunnig personal som kan hjälpa dem utan att de blir bedömda. Här kan eleverna också sitta och arbeta med grupparbeten eller ägna sig åt självstudier.

Lokalerna ska vara anpassade efter skolans utformning, bland annat med avseende på elevernas ålder och antal elever på skolan.

Personalen som resurs

Många skolbibliotek i Sverige är knappt bemannade vilket får negativa konsekvenser för elevernas utbildning. Den bristande tillgången på bemannade skolbibliotek är ett hot mot en likvärdig utbildning.¹³

En lokal med böcker är inget skolbibliotek så länge det inte finns utbildad personal. Skolbibliotekets personal och skolans lärare samt övrig skolpersonal ska aktivt samarbeta kring arbetet med alla åldersgrupper och inom alla ämnesområden. När skolbibliotekets personal är delaktig i planering och genomförande av elevernas utbildning bidrar skolbibliotekets verksamhet både till elevernas ökade måluppfyllelse och till att de kan utveckla sitt eget självständiga kunskapssökande.¹⁴ Skolbibliotekets personal är en resurs med kompletterande kompetenser i läsfrämjande och informationsanvändning. Det handlar dels om att arbeta med skönlitteratur för att uppmuntra och stärka elevernas läsande, och dels om att förmedla de kunskaper och färdigheter eleverna behöver för att bli aktiva och kompetenta informationsanvändare i såväl skolmiljö som i samhället i stort.

Personalens kompetensutveckling

För att skolbibliotekets personal ska vara en användbar och aktuell resurs för skolan måste personalen fortlöpande kunna ta del av aktuell forskning och få möjlighet till kontinuerlig vidareutbildning. Detta gäller inom en rad olika områden, bland annat arbetsmetoder, nya digitala hjälpmedel och skolutveckling.

¹³ Skolbiblioteksutredningen, SOU 2021:3, s.342.

¹⁴ Skolbiblioteksutredningen, SOU 2021:3, s.111.

3. Skolbibliotekets arbetsområden

Läsfrämjande

Skolans största uppdrag är att rusta eleverna inför livet efter skolan. Genom läsningen rustar vi eleverna och ger dem verktyg för att kunna vara källkritiska, läsa mellan raderna, känna empati och möta världar långt utifrån deras egna.¹⁵

Läskunnighet är en grund för att vara en aktiv medborgare i ett demokratiskt samhälle. Skolbiblioteket spelar en viktig roll för elevernas läsutveckling. Det handlar både om läsning för skolans undervisningssyften och om fritidsläsning. Det senare är viktigt för att bland annat utveckla läsförmågan, ordförrådet och förståelsen för sin omvärld. Forskning visar att det finns ett samband mellan elevers läsnivå och deras skolresultat¹⁶ samt övrig kunskapsutveckling och deltagande i samhället. Samtidigt sjunker svenska elevers läsförmåga.¹⁷ Även tiden som i skolan läggs på att arbeta med läsning minskar, och regeringen menar att "[a]tt elever kan läsa och förstå vad de läser är grunden för att kunna lära och utvecklas inom alla skolämnen."¹⁸

En förutsättning för att eleverna ska kunna bli goda och intresserade läsare är tillgång till texter av olika slag, vilket tillhandahålls genom skolbibliotekets bestånd. Skolbibliotekets personal hjälper eleverna att hitta rätt läsning anpassad på individnivå. Det är också viktigt att eleverna får tillgång till boken i det format som passar bäst. Skolbibliotekets personal och lärarna samarbetar kring läsning i skolan. Skolbibliotekets personal arbetar även för att främja elevernas fritidsläsning. Fritidsläsningen är viktig för att göra läsare av läskunniga och för att elevernas läskunskaper ska bibehållas över tid.

Skolbibliotekets läsfrämjande arbete innefattar att

- ta bort hinder för läsning
- göra läsare av läskunniga
- bidra till språkutveckling
- lyfta fram olika typer av texter
- skapa mångfald av vägar till språk
- stärka läsarens självförtroende och identitet
- möjliggöra konstnärliga upplevelser genom litteratur
- skapa läslust

¹⁵ Schedvin, 2020, s.87.

¹⁶ IFLA:s riktlinjer för skolbibliotek, s.40.

¹⁷ PIRLS 2021, s.10, 20;

¹⁸ Regeringen, 2023-09-15.

Medie- och informationskunnighet

Genom att lära elever om demokrati och yttrandefrihet kopplat till medieanvändning kan vi skapa framtida medborgare som är medvetna om sin egen roll i en demokrati.¹⁹

I begreppet MIK, medie- och informationskunnighet, ingår en mängd färdigheter och kunskaper. Det handlar om praktiska kunskaper i att kunna använda informationsverktyg, både digitala och analoga, samt om att utveckla intellektuella färdigheter för att kunna värdera och hantera information på ett säkert, användbart och etiskt sätt. Detta är grundläggande för att eleverna både ska kunna klara av sina skoluppgifter och kunna bli aktiva informerade medborgare i en demokrati och ett samhälle i ständig förändring.

Vissa delar av MIK har lärarna mest kompetens inom, medan skolbibliotekspersonalen har specialkompetenser inom till exempel informationssökning och källkritik. Därför är det nödvändigt med samarbete mellan lärarna och skolbibliotekspersonalen inom MIK för elevernas måluppfyllelse, och för att eleverna i högre grad ska förstå ett källkritiskt förhållningssätt.²⁰ Skolbibliotekets personal och skolans IKT-pedagoger ska samarbeta för att deras olika kompetenser ska främja elevernas utbildning.

Delarna som MIK-begreppet består av är dessa:

- Digital kunnighet
- Informationskunnighet
- Internetkunnighet
- Datorkunnighet
- Sociala medier-kunnighet
- Spelkunnighet
- Reklamkunnighet
- Nyhetskunnighet
- TV-kunnighet
- Bibliotekskunnighet
- Källkunnighet
- Bokkunnighet
- Mediekunnighet
- Yttrandefrihetskunnighet
- Upphovsrättskunnighet

¹⁹ Schedvin, 2020, s.67.

²⁰ Schedvin, 2020, s.71.

4. Ansvarsområden

Skolbiblioteksplanen är ett styr- och stöddokument som har tagits fram på uppdrag av Barn- och utbildningsutskottet samt antagits av kommunfullmäktige. Skolbiblioteksplanen verkar för ökad likvärdighet vad gäller tillgång till bibliotek i grund- och gymnasieskolan samt i den anpassade grund- och gymnasieskolan. Uppföljning av skolbiblioteksplanen sker i det ordinarie planerings- och uppföljningsarbetet på respektive nivå.

Rector säkerställer att

- skolbibliotekets pedagogiska funktion är väl integrerad på skolan samt styrs och följs upp i dialog mellan skolans personal och skolbibliotekets personal
- personal på skolan och fritidshemmet använder skolbiblioteket i undervisningen och bidrar i planering och utformning av biblioteksverksamheten
- skolbiblioteksarbetet ingår i skolans systematiska kvalitetsarbete

Kultur- och bibliotekschef säkerställer att

- skolbibliotekets pedagogiska funktion är väl integrerad på skolan samt styrs och följs upp i dialog mellan skolans personal och skolbibliotekets personal
- skolbiblioteket stödjer elever i behov av anpassningar eller särskilt stöd
- skolbiblioteket tillgodoser flerspråkiga elevers behov av och uppmuntrar till läsning på modersmålet samt på de nationella minoritetsspråken
- skolbiblioteksmiljön är ändamålsenlig, tillgänglig, inkluderande, lugn och trygg samt har plats för samtal och studier.
- skolbibliotekspersonalen har relevant kompetens för uppdraget och ges möjlighet till kompetensutveckling
- skolbibliotekets arbete ingår i folkbibliotekets systematiska kvalitetsarbete

Skolchef ansvarar övergripande för att

- inom grundskole- och gymnasieledning följa upp skolbiblioteksverksamheten utifrån skolbiblioteksplanen och skolans övriga styrdokument i syfte att verka för likvärdighet när det gäller elevernas tillgång till välfungerande skolbibliotek
- inom grundskole- och gymnasieledning verka för att skolorna har bemannade skolbibliotek och att andelen skolor med fackutbildade bibliotekarier ökar under fyraårsperioden
- skolbiblioteket har bemanning och andra resurser som möjliggör att skolbibliotekspersonalen aktivt kan bidra till elevernas språk- och kunskapsutveckling i samarbete med övrig pedagogisk personal

Handlingsplan

Som komplement till denna skolbiblioteksplan tas en gemensam handlingsplan fram av skolbibliotekets personal samt skolans pedagoger och IKT-strateger. Planen ska säkerställa att det gemensamma arbetet planeras för varje årskurs samt fastställa vilka aktiviteter och undervisningsdelar som ingår i arbetet för att möjliggöra en övergripande progression i elevernas utveckling. Handlingsplanen utvärderas varje år och revideras vid behov.

Rektorer, skolchef samt kultur- och bibliotekschef är övergripande ansvariga för att skolbiblioteksarbetet får det utrymme och de resurser som krävs.

Käll- och litteraturförteckning

Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna. Förenta Nationerna, 1948.

<https://fn.se/wp-content/uploads/2016/07/Allmanforklaringomdemanskligarattigheterna.pdf>

Bibliotekslag (2013:801). Kulturdepartementet, 2013.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bibliotekslag-2013801_sfs-2013-801/

IFLA:s riktlinjer för skolbibliotek. International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA, 2. rev. uppl. 2015.

Konventionen om barns rättigheter. Förenta Nationerna; Socialdepartementet, 2018.

<https://www.regeringen.se/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/barnets-rattigheter/konventionen-om-barnets-rattigheter-svenska-2018.pdf>

Lag (2018:1197) *om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter*.

Socialdepartementet, 2018.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-20181197-om-forenta-nationernas-konvention_sfs-2018-1197/

Läroplan för gymnasieskolan (Gy11). Skolverket, 2011.

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gy11-for-gymnasieskolan>

Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr22). Skolverket, 2022.

<https://www.skolverket.se/publikationsserier/styrdokument/2022/laroplan-for-grundskolan-for-skoleklassen-och-fritidshemmet---lgr22>

PIRLS 2021. Läsförmågan hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv.

Skolverket, 2021. <https://www.skolverket.se/publikationsserier/rapporter/2023/pirls-2021>

Regeringen (2023-09-15). *Regeringens lässatsning: bemannade skolbibliotek och pengar för att köpa in böcker*.

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/09/regeringens-lassatsning-bemannade-skolbibliotek-och-pengar-for-att-kopa-in-bocker/>

Schedvin, M. (2020). *Hållbar skolbiblioteksutveckling*. Gleerups.

Schultz Nybacka, P. (2019). *Värdet av skolbibliotek. En verksamhet för hållbar utbildning och bildning*. Kungliga biblioteket.

Skollag (2010:800). Utbildningsdepartementet.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/